

Geliş / Received	04.05.2026
Kabul / Accepted	14.05.2026
Yayın / Published	01.06.2026
Atıf / Cite as	Sarp, M. (2026). Egoizmde Erdemlerin İnşası, <i>Rasyonalist Dergisi</i> , 1 (2), 31-53.
Araştırma Makalesi/Research Article	https://doi.org/ 10.5281/zenodo.20181604

Egoizmde Erdemlerin İnşası¹ The Construction of Virtues in Egoism²

Mustafa SARP*

Öz: Bu çalışma, ahlak felsefesinin en eski tartışmalarından biri olan ‘Kendi isteklerimiz mi, yoksa toplumun beklentileri mi?’ sorusuna egoizm penceresinden bakmaktadır. Genellikle ‘egoist’ kelimesi günlük hayatta kaba, bencil ve başkalarını umursamayan kişiler için kullanılan bir hakaret gibi algılanır. Ancak bu çalışma, egoizmin faili olan egoistin aslında sadece bir kişilik kusuru değil, mantıklı temellere dayanan etik bir fail olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Çalışmanın başında, kavramlar arasındaki karışıklığı gidermek amacıyla bir ayırım yapılmaktadır. Gerçek bir egoist ile sürekli kendinden bahsetmeyi seven egotist ve psikolojik bir sorun olan narsist arasındaki farklar ortaya konmaktadır. Bu ayırım önemlidir; çünkü egoizm başkalarına zarar vermek değil, bireyin kendi hayatını ve mutluluğunu en büyük değer olarak görmesidir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında, egoizmin farklı türleri incelenmektedir. İnsanın doğuştan kendi çıkarını düşündüğünü söyleyen psikolojik egoizmden, bunun bir ‘ahlaki görev’ olduğunu savunan etik egoizme ve sonrasında rasyonel egoizme nasıl geçildiği anlatılmaktadır. Burada asıl mesele, insanın sadece kendi çıkarını düşünmesi değil, bunu akılcı bir sistem dahilinde nasıl yapması gerektiğidir. Çalışmanın merkezinde ise ünlü düşünür Ayn Rand ve onun Rasyonel Egoizm görüşü yer almaktadır. Rand’a göre mutluluk, tesadüfen kazanılan bir şey değil, insanın kendi emeği ve erdemleriyle elde ettiği bir başarıdır. Rand’ın bakış açısıyla bir birey kendi değerlerini inşa ettiğinde ve aklını kullandığında, dış dünyada başarısız olsa bile kendi içinde tutarlı ve huzurlu bir ‘kahraman’ olarak kalabilir. Özetle bu çalışma, egoizmin temel savlarını analiz ederek Rand’ın perspektifinden erdemli bir yaşamın nasıl inşa edilebileceğini açıklamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Egoizm, Egotizm, Ayn Rand, Objektivizm, Rasyonel Egoizm, Erdem Etiği.

Abstract: This study examines one of humanity’s oldest debates -the conflict between our own desires and societal expectations- through the lens of egoism. In daily life, the word ‘egoist’ is often perceived as an insult, used to describe rude, selfish individuals who disregard others. However, this study aims to demonstrate that the egoist, as the agent of egoism, is not merely a character flaw but an ethical agent based on rational foundations. At the beginning of the study, a distinction is made to clear the conceptual confusion. The differences between a true egoist, the self-absorbed ‘egotist,’ and the pathologically ‘narcissist’ are highlighted. This distinction is crucial because egoism is not about harming others; it is about the individual regarding their own life and happiness as the highest value. In the following sections, different types of egoism are examined. It explains the transition from psychological egoism, which claims humans naturally seek their own interest, to ethical egoism, which defends this as a ‘moral duty,’ and ultimately to rational egoism. The core issue here is not just that a person thinks of their own interest, but

¹ Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Bilim Dalı Doktora Programında Doç. Dr. Recep Batu GÜNÖR danışmanlığında yürütülen Mustafa Sarp tarafından hazırlanan “Egoizmin İki Yüzü: Thomas Hobbes ve Ayn Rand” adlı doktora tezinden türetilmiştir.

² This study is derived from the doctoral dissertation titled “Two Faces of Egoism: Thomas Hobbes and Ayn Rand,” prepared by Mustafa Sarp under the supervision of Assoc. Prof. Recep Batu GÜNÖR in the Philosophy Ph.D. Program, Department of Philosophy, Graduate School of Education, Ankara Hacı Bayram Veli University.

*Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü. Assistant Professor, Kırıkkale University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Philosophy. msarp@kku.edu.tr, ORCID ID: [orcid.org/ 0000-0002-9256-8247](https://orcid.org/0000-0002-9256-8247)

how they should do so within a rational system. At the center of the study lies the famous philosopher Ayn Rand and her theory of Rational Egoism. According to Rand, happiness is not something gained by chance, but a success achieved through one's own effort and virtues. From Rand's perspective, when an individual builds their own values and exercises their mind, they can remain a consistent and peaceful 'hero' within themselves, even if they fail in the external world. In summary, by analyzing the fundamental arguments of egoism, this study aims to explain how a virtuous life can be built from Rand's perspective.

Keywords: Egoism, Egotism, Ayn Rand, Objectivism, Rational Egoism, Virtue Ethics.

Extended Abstract³: This study examines the theory of egoism by focusing on its conceptual definitions, the three major types of egoism, and the systematic construction of virtues in Ayn Rand's Objectivist philosophy. To understand egoism as an ethical theory, it is first necessary to distinguish it from terms misused in daily language. This study strictly separates egoism from egotism, a social trait of seeking attention, and narcissism, a psychological state of self-admiration lacking empathy. It emphasizes that egoism is a conscious ethical stance basing moral rightness on the rational interest of the individual, rather than a personality flaw. While the egotist or narcissist lacks a structured ethical framework, the egoist operates within a code of values that views self-interest as a moral right and a primary responsibility. Theoretically, egoism is supported by three pillars representing an evolution from biological necessity to rational choice. Psychological egoism is a descriptive theory claiming humans are naturally incapable of acting against their own interests. Ethical egoism moves into the normative realm, providing a recommendation to maximize one's own welfare as a moral duty. Finally, rational egoism asserts that seeking personal interest is the most logical way for a rational being to act. This classification demonstrates how egoism evolves from a descriptive "must" into a normative "ought," bridging human nature and ethical action. The focus of this study, Ayn Rand's Objectivist ethics, rebuilds egoism through the values of reason and life. Rand defends Reason as the primary tool for survival, defining the human being as a heroic entity that must use its mind to produce the values required for existence. In this system, morality is a code of values guiding human choices, and the ultimate value is life itself. Unlike animals, human consciousness is volitional; one must choose to think and live. Rand emphasized that "Life is given to man, but survival is not," marking human existence as a task requiring constant, purposeful action. Rand's system creates a cause-and-effect relationship between values and virtues. The foundation consists of three primary values and their corresponding virtues: Reason (Rationality), Purpose (Productiveness), and Self-Esteem (Pride). Rationality is the recognition of reason as one's only judge of values. Productiveness is the process of creating material values for survival rather than relying on others. Pride is the commitment to one's own moral perfection. Beyond these, Rand identifies Independence, Integrity, Honesty, and Justice as essential. Independence is the reliance on one's own judgment. Integrity is the refusal to sacrifice convictions to the whims of others. Justice is the virtue of judging others objectively. Contrary to common belief, Rand argues egoism supports justice, as a rational egoist knows respecting the rights of others is required for a stable society where individuals trade value for value. In conclusion, egoism is not about following irrational whims or exploiting others. It is a demanding moral system turning rational values into virtuous actions. It leads to happiness, which Rand defines as "the successful state of life." This happiness is a profound sense of achievement from living in accordance with reality. Even in failure, the rational egoist maintains serenity by remaining loyal to their mind. By transforming egoism into a philosophy of self-reliance, Rand offers a vision of the human being as a hero capable of achieving individual flourishing as the highest moral purpose.

³ Abstract ve Extended Abstract kısımları dahil olmak üzere çalışmada kullanılan tüm İngilizce kaynaklar tarafımda çevrilmiştir. Çalışmanın netliği ve güvenilirliği açısından çeviri sırasında 'DeepL Translate' gibi yardımcı programlar da kullanılmıştır.

GİRİŞ

Ahlak felsefesinin yıllardır tartıştığı en büyük çıkmaz; insanın kendi istekleri ile toplumun beklentileri arasında kalmasıdır. Birçok düşünce sistemi, bu çekişmeyi bitirmek ve hem kişiyi hem de toplumu mutlu edecek bir orta yol bulmak için uğraşmıştır. Bu tartışmalara bir bakış açısı geliştirmeye çalışan ve bireyin kendi ilgisini merkeze alan yaklaşımlar arasında egoizm, dikkate değer bir yol haritası sunmaktadır. Egoizm, bir insanın her zaman kendi iyiliğini en üst seviyede tutması gerektiğini savunan bir düşüncedir. Bu görüşe göre, bir kişinin kendi ilgisine göre hareket etmesi ahlaki açıdan ‘iyi’ olandır. Ancak düşünce tarihi boyunca belki de hiçbir fikir, egoizm kadar ağır eleştirilmemiş ve bu kadar çok yanlış anlaşılmamıştır. Birçok kişi, sadece kendi refahını düşünen insanların toplumsal düzeni bozacağını ve başkalarına zarar vereceğini savunarak; bu fikri hemen reddetmiştir. Oysa bu dışlayıcı tavır, egoizmin sunduğu mantıklı açıklamaları derinlemesine incelemek yerine, onu en baştan ‘kötü’ veya ‘ahlaksızca’ damgalama eğilimindedir.

Egoizmin bir etik teori olarak meşruiyetinin sorgulanmasının ilk ve en yaygın nedeni, onun eylemi gerçekleştiren öznesi olan egoist kavramının gündelik dildeki olumsuz kullanımınıdır. Günlük söylemde egoist, bir övgü ifadesi değil, aksine başkalarını yok sayan, bencil ve istenmeyen karakterleri tarif eden bir yergi unsuru olarak karşımıza çıkar. Kavramın bu olumsuz özelliği, egoizmi rasyonel bir öğreti olmaktan ziyade bir karakter kusuru gibi göstererek, teorinin felsefi derinliğini gölgelemektedir. Dahası, eleştirmenler bu negatif anlamdan hareketle, egoizmin kendi içindeki gelişimini, türlerini ve metodolojik dönüşümlerini çoğu zaman göz ardı etmektedir.

Oysa egoizmin bir etik teori olarak iddiasını anlayabilmek için bu kavramsal karmaşaya netlik kazandırmak ve egoisti; sıklıkla karıştırıldığı ‘egotist’ ve ‘narsist’ gibi figürlerden ayırtmak gerekir. Bu açıdan söz konusu üç fail tipi arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak; egoizmin bir karakter kusuru değil, bir ahlaki zemin arayışı olduğunu göstermek adına önemlidir. Bununla beraber, etik bir teori olduğunu iddia eden egoizmin, olumsuz etiketlere indirgenemeyecek kadar geniş bir gelişim sürecine sahip olduğu da bir gerçektir. Bu doğrultuda egoizm; kendi içinde bir gelişim seyri izleyerek psikolojik, etik ve rasyonel egoizm olarak karşımıza çıkar.

Egoizmin etik bir teori olduğunun anlaşılabilmesi adına tüm kategorilerinin incelenmesi elzemdir. Bu ise ancak egoizmin etiğin türleriyle olan ilişkisinin ortaya konulmasıyla mümkündür. Özellikle egoizmin etiğin betimleyici ve normatif alanlarıyla kurduğu bağın niteliği, konu açısından değerlidir. Böylece egoizmin; insanın doğası gereği kendi çıkarını gözettiğini söyleyen betimsel tespitten, bunun ahlaki bir ödev olduğunu vazedenden normatif ilkeye geçiş süreci daha net bir şekilde görülebilir. Bu süreçlerin doğru

tahlil edilmesi; egoizmin neden sadece bir 'olan' durumun tasviri değil, 'olması gereken' üzerine inşa edilmiş sistematik bir etik teori olduğunu gözler önüne serecektir.

Egoizmin normatif bir etik teori olduğu iddiasının somutlaştığı kategori rasyonel egoizm olduğundan, bu iddiaların netleşmesi adına rasyonel egoizmin ve erdemlerin inşasının en güçlü savunucularından biri olan Ayn Rand'ın düşüncelerine bakılması önem arz etmektedir. Zira Rand'ın düşünce dünyasında yaşam, insan, değer ve erdemler arasındaki bağ; rasyonel bir failin kendi mutluluğunu tesadüfi bir başarıdan ziyade, ahlaki bir hırsın sonucu olarak nasıl kazandığını ortaya koymaktadır. Buna ek olarak Rand'ın rasyonel egoizmi; hayatın her anında somut başarı mümkün olmasa bile, erdemleri inşa etme sürecine sadık kalan bir 'kahramanın', bu ahlaki tutarlılık sayesinde başarısızlık içerisinde dahi nasıl bahtiyar kalabileceğine dair kayda değer belirlemeler sunmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın ilk aşamasında, egoist kavramı ele alınarak bu terimin egotist ve narsist figürleriyle olan ilişkisi irdelenecektir. İkinci bölümde, egoizmin tarihsel gelişim sürecinde ortaya çıkan türleri incelenecek ve bu türler arasındaki kavramsal bağlar ortaya konacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise egoizmin bir etik teori olduğu iddiasını netleştirmek adına rasyonel egoizm tartışılacaktır. Bu çerçevede, rasyonel egoizmin en önemli temsilcilerinden biri kabul edilen Ayn Rand'ın etiğinde; insan, yaşam, değer, erdem ve mutluluk arasındaki ilişki ile bu bağlamda erdemlerin nasıl inşa edildiği açıklanmaya çalışılacaktır.

ÜÇ FAİL: EGOİST, EGOTİST VE NARSİST

Etimolojik olarak Yunanca 'ego' (εγω) kavramından türetilen egoizm terimi, hem gündelik bir yergi ifadesi hem de etik bir kategori olarak karşımıza çıkar. Kavramın Türkçeye geçiş serüveninde Fransızca ve İngilizcedeki kullanımı belirleyici olmuş (Nişanyan, 2009, s. 153), Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise temel olarak 'bencillik'⁴ karşılığıyla tanımlanmıştır. Ancak bu genel tanımlama, kavramın felsefi derinliğini ve etik kuramlar içerisindeki özel konumunu açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Özellikle sosyal bilimler literatüründe, birbirine karıştırılan egoist, egotist ve narsist kavramların ayrıştırılması, egoizmin kendisini bir etik teori olarak kabul etmesinin nedenlerini anlamak açısından zaruridir.

İlk olarak gündelik dilde egoizme olumsuz bir anlam yüklenmesinin sebebi olarak gösterilen ve egoizmin faili olan egoistle sıklıkla karıştırılan 'egotist' kavramına bakıldığında, bu kavramın aslında failin dış dünya ile kurduğu iletişimin niteliği bakımından egoistten farklı bir düzlemi temsil ettiği görülür. Çünkü İngilizce sözlüklerde

⁴ Bkz. Erişim: <https://sozluk.gov.tr>

sadece kendini düşünen ve yine sadece kendisini diğer insanlardan değerli gören bir kişiye işaret edilen egotist, bu tanımlar açısından ahlaki bir failden ziyade bir karakter kusuru veya iletişimsel bir sapma olarak karşımıza çıkar (Cambridge University, 2003, s. 392). Egotist olarak nitelendirilen fail, her vakit kendi önemini abartma, ilgi odağı olma ve çevresindekilere üstünlük kurma çabası içindedir. Bu yönüyle egotist, rasyonel bir çıkar gözetmekten ziyade, ‘abartılmış bir ego’ sergileyen ve bu sebeple sosyal çevrelerde antipati toplayan bir karakterdir. Bu açıdan bir etik karakteri olarak karşımıza çıkan egoistle egotist arasındaki bu fark, bu çalışmanın temel ayırım noktalarından birini oluşturur. Egoizm, kişinin eylemlerinin ahlaki açıdan doğruluğunun gerekliliği ve yeterliliğiyle ilgili şartları belirlemeye çalışan ve sistematik bir temellendirmeye sahip olan bir etik teori olarak karşımıza çıkar. (Feldman, 1978, s. 84). Dolayısıyla egotist bir kişinin etik sahada bulunma ve ahlaki bir karakter niteliği taşıma gibi bir derdi bulunmazken; egoistin tam da olmak istediği yer burasıdır. Egoist bu açıdan sosyal olarak itici bir egotist olmaktan uzak durur. Dolayısıyla egoist ve egotist arasındaki ilişki kısaca ‘egoist olmaksızın egotist’ ve ‘egotist olmaksızın da egoist olabilir.’ (Feldman, 1978, s. 84) şeklinden formüle edilebilir. Bu ayırımın yapılması, ‘etik bir fail’ olarak egoistin, kendi çıkarını rasyonel ve ahlaki bir ödev olarak nasıl temellendirdiğini anlamamıza imkân tanır.

Günlük söylemde egoist ile karıştırılan, hatta çoğu zaman en uç noktası sanılan diğer kavram ise ‘narsist’tir. Ancak narsist kavramı incelendiğinde, durumun ahlaki bir tercihten ziyade psikolojik bir davranış bozukluğu olduğu görülür (Vaknin, 2007, s. 28). Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından da bir kişilik bozukluğu olarak kabul edilen narsist; kişinin diğer herkesi yok sayarak; sadece kendine âşık olması, saplantılı bir haklılık duygusu içinde olması, egotistçe ve acımasızca bir hakimiyet peşinde koşmasıdır (Vaknin, 2007, s. 35). Burada narsisttin açıklamasında geçen ‘egotistçe’ ifadesini önemlidir. Çünkü narsist ile egotist arasında bir ilişki olduğunu gösterir. Fakat aralarında önemli bir bağ olsa da narsist fail için diğer insanlar birer özne değil; sadece kendi ihtiyaçlarını yansıtan araçlardır. Egotist, bu hususta narsistten ayrılır çünkü o, her ne kadar narsiste benzer bir şekilde kendine karşı öz sevgi beslese ve beğeni sergilese de diğer kişiler hala egotist için önemlidir. Bu yönüyle narsist, egotisttin normal dışı hali yani psikolojik rahatsızlık içeren bir formudur. Dolayısıyla narsist de egotist gibi etik bir karakteri temsil ettiği iddiasında bulunamaz. Bu açıdan bakıldığında egoist, her iki karakterden de net bir şekilde ayrılır. Çünkü etik bir fail olarak egoist, eylemlerinin merkezine kendi iyiliğini ve refahını koyarken; bunu belirli bir değer dizgesiyle açıklar. Felsefe sözlüklerinde belirtildiği üzere egoizm, her insanın kendi çıkarını gözetmesi gerektiğini ve yaşamdaki en yüksek iyinin bireyin kendi tatminini gerçekleştirmesi olduğunu savunan bir öğretilerdir (Cevizci, 2002a, s. 337) Süleyman Hayri Bolay ise egoizmi, insanın kendi ‘ben’ini hayatın merkezine koyma eğilimi olarak tanımlar (Bolay, 2013, s.

43). Daha açık bir ifadeyle egoizm kişinin kendine refahını maksimize etmek için elinden geleni yapması gerektiğini ve bu yönde eylemde bulunmasının da ahlaki açıdan iyi olduğunu iddia eden etik bir teoridir. Öyle ki kişinin bu şekilde hareket etmesi kendisine karşı tek sorumluluğudur. Bu anlamda insan, kendine karşı sorumluluğu gereği kendi ilgisini (*Self-Interest*) beslemediği sürece herhangi bir eylemi gerçekleştirme zorunluluğuna tabi değildir (Feldman, 1978, s. 80). Bu bağlamda kendi ilgisini en üst seviyeye çıkarmayı asli bir ödev kabul eden egoist, eylemlerinin merkezine kişisel refahını koyan ve bu uğurda stratejik hareket eden bir karakter olarak karşımıza çıkar.

ÜÇ TIP EGOİZM: PSİKOLOJİK, ETİK VE RASYONEL

Egoizm kavramı, felsefi literatürde yalnızca bireysel bir tercih veya karakter özelliği olmanın ötesinde, insan eyleminin kaynağını ve amacını sorgulayan kapsamlı bir kuramsal çerçeveyi temsil eder. Birinci bölümde ele alınan kavramsal analizlerin ardından, bu bölümde egoizmin etik sahadaki farklı görünümüne ve bu görünümünün dayandığı temel varsayımlara odaklanılacaktır.

Egoizmin kendi içinde farklı kategorilere ayrılması, özne ile eylem arasındaki bağın niteliğine göre şekillenmektedir. Bu bağın kurulma biçimi, bizi egoizmin üç temel türüne götürür. Bunlar betimleyici bir temelde yükselen psikolojik egoizm, tavsiye edici bir nitelik taşıyan etik egoizm ve akli bir zorunluluğa dayanan rasyonel egoizmdir. Egoizmin bu kategorilerini daha anlaşılır hale getirmek adına burada öncelikle etiğin belli başlı türlerinden söz etmek gerekir ki bunlar metaetik, betimleyici etik ve normatif etikdir.

Betimleyici etik, herhangi bir kural koymak yerine ahlaki fenomenleri sadece tasvir eden bir disiplindir. Diğer bir deyişle insan davranışlarını, laboratuvarında gözlem yapan bir kimyager edasıyla sadece izler ve not alır; gözlemediği eylemlerin sonuçlarını betimler. Bu noktada betimleyici etiğin, 'olması gereken' ile ilgilenmediği, merkezine sadece 'olanları' ya da 'olguları' aldığı rahatlıkla söylenebilir. Psikolojik egoizmde de olması gerekenle ilgili bir iddiayı görmek mümkün değildir; o, insanın doğası gereği neler yapıp yapmadığını konu alır ve bu doğrultuda bir iddia ortaya koymaya çalışır. Örneğin, psikolojik egoizmin 'insan doğası açısından kendi iyiliği için her daim kendi refahına göre hareket eder' önermesi, betimleyici kategorinin ideal peşinde koşmadığının bir göstergesidir (Cevizci, 2002, s. 6). Bu açıdan bakıldığında betimleyici etiğe ait bir önermenin doğruluk değeri, bu önermeyi oluşturan kişi ya da kişilerin ahlaki görüşlerine veya inançlarına dayanmaktadır. Dolayısıyla buradaki ahlaki önerme, aslında önermeyi ortaya koyan kişinin beğenileri, istekleri ve inançlarıyla ilgili bir ifade olarak karşımıza çıkar (Kılıç, 2006, s. 186). Betimleyici kategori tasvirici özelliğiyle her ne kadar önem arz etse de etik kavramının temelinde yatan yönlendirici işlev açısından tek başına yeterli

gözükmemektedir. Çünkü etiğin asıl amacı, fail için 'iyi ve kötü olanın ne olduğu', 'neyin yapılıp neyin yapılmaması gerektiği' ve 'insanın hangi nihai amaçlarla eylemlerini gerçekleştireceği' gibi hususlarda rehberlik etmek ve tavsiyeler vermektir. Bu bakış açısıyla etiğin betimleyici özelliği sadece onun bir yüzüdür. Bütün bu ifadeler ışığında etiğin asli görevinin ilkeler koymak olduğu (Cevizci, 2002b, s. 8) anlaşılmaktadır.

İkinci olarak metaetiğe bakıldığında bu kategorinin önemi, özellikle Anglo-Sakson düşünce dünyasında ortaya koyduğu iddialarla belirginleşir. Bu yaklaşıma göre, ahlak felsefecilerinin normatif etikle ilgilenerek genel geçer ilkeler belirlemeye çalışması bir yanılısamadan ibarettir. Bu açıdan Metaetikçiler, insanın ahlaki sahada evrensel ilkeleri kavrayabilecek özel bir güce sahip olduğunu düşünmenin hatalı olduğunu savunurlar. Dolayısıyla, bir insanın bir başka insana nasıl davranması gerektiği konusunda öneride bulunmaya hakkı yoktur. Bu açıdan bakıldığında, felsefecinin etik sahadaki yegâne görevi, kullanılan kavramları ele almak, onları analiz etmek ve anlamlarını teknik olarak açıklığa kavuşturmadır (Cevizci, 2002b, s. 9). Metaetiğin bu ısrarlı tutumu, filozofa yüklediği anlamdan kaynaklanmaktadır. Bu anlayışa göre filozof bir 'vaaz veren' değildir ve olmamalıdır; aksine o, tüm felsefi ilgisini etik dilin mantıksal çözümlemesine yönlendiren bir uzman olmalıdır (Grewirth, 1960, s. 188). Dolayısıyla Metaetik, ahlaki tartışmalara doğrudan ilkeler koyarak başlamak yerine; 'iyi nedir?', 'Erdem nedir?', 'İrادی bir davranıştan ne anlamamız gerekiyor?' gibi temel ve kavramsal sorularla ilgilenir. Bu yönüyle metaetik, tamamen analitik bir karakter taşır; yani ahlaki ve ahlakla ilgili tüm terimleri analiz edip tanımlamaya çalışır. Kısacası metaetik de aynı betimleyici kategoride olduğu gibi belli başlı açıklamalar dışında insanı yönlendirmek veya davranışlarını şekillendirmek amacıyla kuralcı ilkeler ortaya koymaz (Kılıç, 2006a, s. 186). Bu açıdan he betimleyici etik hem de metaetik ne ilkeler inşa etmek ne de insana tavsiyeler vermek çabasıdır. Bu çaba etiğin bir başka kategorisi olan normatif etiğin bir özelliği olarak karşımıza çıkar.

Betimleyici etiğin tasvirici niteliği ile metaetiğin ahlaki alana dair temel kavramları soruşturması büyük bir önem arz etse de; etik kavramının asıl işlevi, faile 'iyi ve kötü' ayrımında rehberlik etmek, hangi eylemleri gerçekleştirmesi gerektiğini belirlemek ve yaşamını hangi nihai amaçlar doğrultusunda şekillendireceğini belirleyen ilkeleri ortaya koymaktır (Cevizci, 2002b, s. 8). Bu açıdan bakıldığında; betimleyici ve analitik yaklaşımlar, etiğin yalnızca farklı birer görünümü olarak anlaşılmalı, yönlendirici ilkeleri vazeden asıl unsurun ise normatif etik olduğu kabul edilmelidir. Zira klasik anlamda etiğin asli görevi, sadece 'olanı' tasvir etmekle sınırlı kalmayıp, yaşam süresince insana rehberlik edecek ahlaki ilke ve kuralları keşfederek (Kalin, 1975, s. 323) bunları inşa etmektir. Başka bir ifadeyle normatif kategoride yer alan önermeler, 'olan durumlar' değil "olması gereken" ilkeler olarak ifade edilir. Dolayısıyla betimleyici etiğin aksine olandan değil olması gerekenden söz edilmektedir. Örneğin, "*gençler büyüklerinin sözlerini*

dinlemeli ve onlara her daim yardım etmelidir" ya da egoist bir perspektifle sunulan "*bir fail olarak insanın her zaman ve her yerde kendi refahına göre eylemde bulunması gerekir*" ifadeleri, normatif etiğin sahasına girmektedir. Etiğin bu türü, her türlü mekân ve zaman ögesinden soyutlanmış bir biçimde, kural ve şekil açısından ahlaki ön kabuller üzerine (Ülken, Ahlak, 2001, s. 14) sorgulama yapar. Kısacası normatif etik; hangi eylemlerin doğru veya yanlış olduğunu, hangi eylemlerin yapılabileceğini belirlemeye çalışır. İnsanın temel ahlaki haklarını, sorumluluklarını, erdemlerini ve görevlerini ortaya koyma çabası güderek (Kagan, 1992, s. 223), bir insanın etik açıdan erdemli olarak nitelendirilmesini sağlayacak ilkeleri belirler (Cevizci, 2002b, s. 7,8). Bu bağlamda normatif etik, bireyin eylem dünyasına somut ölçütler getiren, yaşam boyu rehberlik vazifesi üstlenen ve öznenin hangi değerler doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini tayin eden yönlendirici bir disiplin olarak anlaşılmaktadır.

Etiğin bu temel kategorilerine dair ortaya koyulan kuramsal açıklık, egoizmin felsefi literatürdeki farklı görünüşlerini anlaşılır kılmada ve her bir türün hangi argümanlarla temellendirildiğinin kavranılmasına yardımcı olmaktadır. Nitekim egoizmin türleri, dâhil edildikleri etik kategoriye bağlı olarak ya betimleyici bir 'doğa yasası' ya da normatif bir 'ahlaki ilke' biçimine bürünürler. Bu noktada, etik tartışmaların merkezinde yer alan 'olan' ile 'olması gereken' arasındaki metodolojik ayrımın egoizm bağlamında nasıl somutlaştığını görebilmek adına, öncelikle betimleyici etiğin karakteristik özelliklerini yansıtan psikolojik egoizme odaklanmak gerekmektedir.

Genel olarak Thomas Hobbes'un felsefesiyle özdeşleştirilen psikolojik egoizm, insanın doğası gereği her zaman kendi istek ve yönelimlerini gözettiğini savunan bir yaklaşımdır. Bu teoriye göre insanlar, var oldukları andan itibaren eylemlerini kendi arzuları doğrultusunda gerçekleştirirler. Hobbes, bu noktada radikal bir eşitlikten söz eder. Ona göre her birey, benzer şeyleri arzulama ve isteme konusunda eşittir (Hobbes, 2004, s. 92). Ancak bu eşitlik hali, derin bir güven eksikliğini getirir (Hobbes, 2004, s. 93) ki bu güvensizlik hissi beraberinde savaşı da getirmektedir (Hobbes, 1811b, s. 84). Çünkü herkesin kendi çıkarı peşinde koştuğu bir düzlemde, bireyin kendi dürtülerine aykırı hareket etmesi varlık koşulları gereği imkansızdır (Gökalp & Günör, 2022, s. 79,80). Bu bağlamda psikolojik egoizmin temel ön kabulü, egoizmin bir seçim meselesi değil, kaçınılmaz bir zorunluluk olduğudur. Fail, seçtiği için değil; doğası öyle gerektirdiği için egoisttir. Psikolojik egoizmin iddiasına göre, her birey hayatı boyunca iyi bir yaşam sürmek ister ve bunun için gerekli olanı yapmak zorundadır (Günör, 2019, s. 65). İnsanın bencil bir doğaya sahip olması, failin tüm eylemlerinin kişisel tatminden başka bir hedefi olmadığı anlamına gelir (Billington, 2011, s. 57). Bu teorik çerçevede, insanın ulaşması gereken nihai durak 'kendi mutluluğu'dur. Ancak bu ilke, kişinin yalnızca kendi refahını düşünmesiyle sınırlı değildir; aksine başkalarına yardım etmeyi de içeren geniş bir sahayı

kapsayabilir. Psikolojik egoizmin en çarpıcı varsayımlarından biri şudur: Başkalarının refahını artırmaya yönelik ‘diğerkâm’ (özgeci) görünen eylemlerin temelinde bile kişinin kendi mutluluğu ilkesi yatar (Campbell, 2001, s. 447) (Feldman, 1978, s. 84). Bu bağlamda tüm fedakârlık olarak ifade edilen eylemleri temelinde aslında kişinin kendi refahını maksimize etmesi yatmaktadır.

Bu bakış açısına göre, bir hekimin tıbbi imkansızlıklar içinde hastaların yardımına koşması, özünde içsel bir tatmin duyma veya toplumdaki saygı görme arzusuyla ilişkili olabilir. Benzer şekilde, başkaları için hayatını riske atan birinin motivasyonu, toplum tarafından dışlanma veya kınanma kaygısından kaçınarak kendi huzurunu koruma isteği olabilir (Billington, 2011, s. 58). Bu açıdan bakıldığında insan bazen sadece ‘bak ne yiğit adam’ desinler diye eylemde bulunabilir (Ülken, 2004, s. 108). Platon’un Kriton diyalogunda Kriton’un Sokrates’i kurtarma çabası da bu pencereden okunabilir. Kriton, dostunu kaybetmenin acısından veya toplumun kendisini ‘parayı dosttan üstün tutan biri’ olarak yaftalamasından duyduğu psikolojik kaygı nedeniyle hareket etmektedir (Platon, 2006, s. 19 (44c)). Psikolojik egoist açısından Kriton, bu kaygıları azaltmak için elinden geleni yapmak zorunda olan, alternatifsiz bir faildir. Anlaşıldığı üzere psikolojik egoizm, insanı özgür seçimler yapan bir varlıktan ziyade, doğasının gerektirdiği şekilde davranan bir organizma olarak resmeder. İnsan, kendi refahına göre davranması ‘gerektiği’ için değil, böyle davranmak ‘zorunda’ olduğu için hareket eder (Audi, 1999, s. 255). Bu açıdan psikolojik egoizm, ahlaki bir değerlendirme yapmaktan ziyade insanın eylemlerinin altında yatan güdüleri göstermeye çalışan bir teori olarak nitelendirilebilir. Her ne kadar bu durum onu normatif etikten uzaklaştırırsa da etik teoriler için vazgeçilmez bir zemin sunar. Zira hiç kimse, gerçekleştiremeyeceği bir eylemi yapmakla yükümlü tutulamaz (Feldman, 1978, s. 88). Bu ifadeler ışığında anlaşılmaktadır ki eğer insanın doğası sadece kendi çıkarını gözetmeye uygunsa, ondan bu doğaya tamamen aykırı bir şey talep etmek etik egoizm açısından etik bir talep olarak kabul edilmez.

Tüm bu açıklamalardan hareketle, psikolojik egoizmin ahlak felsefesi disiplinleri içerisinde neden betimleyici etik kategorisinde konumlandırıldığı daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Psikolojik egoizm, bireye nasıl davranması gerektiğine dair ideal ilkeler dayatmak yerine, mevcut insan doğasının eylem mekanizmalarını olduğu haliyle tasvir etmeye odaklanır. Failin eylemlerini özgür bir ‘seçim’den ziyade, kaçınılmaz bir ‘zorunluluk’ ve ‘doğa yasası’ olarak resmetmesi, psikolojik egoizmi kural koyucu bir yapıdan çıkarıp olgusal bir analiz düzeyine taşır. Başka bir ifadeyle, psikolojik egoizmi ‘olması gereken’ ile değil, doğrudan ‘olan’ ile ilgilendiği için betimleyici kategoriye yerleştirmek daha uygun düşmektedir.

Psikolojik egoizmin insan doğasına dair sunduğu betimleyici yanıtlar, eylemlerimizin kökenini anlamak açısından kıymetli olsa da bizi ahlak felsefesinin kural

koyucu alanı olan normatif kategoriye taşır. Bir eylemin hangi biyolojik dürtüyle yapıldığını bilmek, o eylemin ahlaki açıdan nasıl temellendirilmesi gerektiğini tek başına açıklayamaz. Saf betimlemeler mevcut durumun bir resmini çizerken; normatif alan, bu davranışların üzerine inşa edileceği etik ilkeleri belirler. Bu noktada ahlak, sadece ‘olanı’ tasvir etmekten çıkıp eylemlere meşru bir yön veren hayati bir işlev kazanır. Bu değişim, odağı insanın doğası gereği yapmak ‘zorunda olduğu’ eylemlerden, iradesiyle gerçekleştirilmesi beklenen ve ahlaki bir değer taşıyan, yani ‘yapması gereken’ eylemlere kaydırır. İşte bu düzlemde karşımıza çıkan ilk egoizm türü ise etik egoizmdir.

Etik egoizmin en temel sorunu bir önceki bölümde ele alınan psikolojik egoizm ile sıklıkla birbirine karıştırılmasıdır. Bu karışıklık hem iki kavramın yapısal benzerliğinden hem de eleştirmenlerin bu iki teoriyi tek bir potada eritme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Ancak etik egoizmi özgün kılan husus, bireyin eylemlerini psikolojik egoizmde olduğu gibi doğadan gelen kaçınılmaz bir zorunluluk ile açıklamamasıdır. Psikolojik egoizm kişinin her daim kendi refahını düşünerek hareket etmek ‘zorunda’ olduğunu savunurken; etik egoizm böyle bir zorunluluğun bulunmadığını; aksine kişinin kendi refahını düşünerek hareket etmesinin ahlaki bir ‘gereklilik’ olduğunu vurgular (Gökalp & Günör, 2022, s. 80). Bu durum, egoizmi biyolojik ve psikolojik betimlemelerin dar kalıplarından kurtararak ona normatif etiğin kapılarını açmaktadır.

Failin kendi refahını gözetmesi gerektiği fikri, insanı eylemiyle arasındaki o mekanik zorunluluktan kurtarıp özgür bir sahanın kapısını aralar. ‘Gerekir’ ifadesi burada zorunlu bir emir değil, bir tavsiye niteliği taşır; yani psikolojik egoizmin ‘yap’ komutundan ‘yapabilir’ tercihine bir geçişi simgeler. Bu geçiş hayati bir öneme sahiptir; zira normatif etik penceresinden bakıldığında, seçimin olmadığı bir yerde ahlaki bir yargıda bulunmak mümkün değildir (Billington, 2011, s. 53). Seçme imkânının varlığı, egoizmin tam anlamıyla normatif bir kimlik kazanmasını ve ahlaki bir teori olarak savunulmasını mümkün kılar.

Etik egoizmin kuramsal çerçevesi, bu gereklik ilkesinin kapsamına göre üç farklı kategoride değerlendirilebilir. İlk olarak karşımıza çıkan ‘kişisel etik egoizm’ (*personal*) aşamasında fail, yalnızca kendi kişisel çıkarlarının rehberliğinde hareket etmesi gerektiğini düşünür ve diğer insanların nasıl davranması gerektiğiyle ilgilenmez (Österberg, 1988, s. 36). Başka bir ifadeyle kişisel etik egoizmde failden kasıt belirli bir bireydir ve fail, içinde bulunduğu koşullarda kendisi için en yüksek yararı sağlayacak seçeneğe yönelmeyi temel bir ödev olarak kabul etmelidir (Campbell, 1972, s. 249). Ancak bir eylemin ahlaki alanda yer alabilmesi için gerekli olan ‘evrensellik’ kriteri bu noktada büyük bir eksiklik olarak belirir. Sadece belirli bir bireyin kendi ilgisini (*self-interest*) merkeze alan bu yaklaşım, diğer insanlar için bir anlam ifade edemediği ve kapsayıcı bir ilke sunamadığı gerekçesiyle etik eleştirmenlerce “...bu açıdan açıkça

başarısız...” (Österberg, 1988, s. 36) bir girişim olarak değerlendirilmektedir. İkinci olarak ele alınan ‘bireysel etik egoizm’ (*individual*) ise egoistin kendi çıkarına odaklanırken, diğer tüm insanların da sadece onun çıkarına hizmet etmesi gerektiğini savunduğu aşamadır (Regis, 1979, s. 45). Kişisel etik egoizmde fail yalnızca kendi çıkarlarına odaklanıp başkalarının eylemlerini göz ardı ederken, bireysel etik egoizmde sahneye diğer insanlar da dahil olur. Bu aşamada egoist, başkalarının varlığını teorik olarak kabul etse de bu kabulün yegâne nedeni, çevredekilerin doğrudan kendi menfaatlerine hizmet etmesini sağlama arzusudur. Ancak etik egoizmin bu formu da bir üst aşamaya geçme çabasına rağmen, selefiyle benzer bir çıkmaza mahkûm olur. Diğer insanları yalnızca birer araç olarak gören bu yaklaşım, ahlaki bir zemin oluşturma noktasında yetersiz kalır. Nitekim Medlin’in de belirttiği üzere, bireysel egoizm özünde “...egoistin başka hiç kimseyle değil, yine sadece kendisiyle ilgileneceği...” (Medlin, 1957, s. 112) bencil bir tutum olmaktan öteye gidemez. Bu perspektiften bakıldığında bireysel etik egoizm de diğer insanlar için bağlayıcı bir ölçü sunamadığı ve ahlaki bir nitelik taşımadığı gerekçesiyle etik sahadaki geçerliliğini yitirmiş bir teori (Regis, 1979, s. 45) olarak karşımıza çıkar.

Egoizmin evrensel bir mertebeye yükselme çabası ‘evrensel etik egoizm’ ile somutlaşır. Bu görüşe göre herkes, her zaman kendi refahını en üst seviyede tutacak şekilde eylemde bulunmalıdır (Quinn, 1974, s. 458). Buradaki temel varsayım, her bireyin kendi başının çaresine bakması gerektiğidir. Evrensel etik egoizm, kişinin bilinçli bir şekilde kendi refahını aramasının, dolaylı olarak toplumun genel refahını da artıracaklarını savunur (Nielsen, 1959, s. 508). Daha net bir ifadeyle evrensel etik egoizme göre egoist bir eylem, failin iyiliğinin yanı sıra ortak iyiliği de maksimize etmektedir (Österberg, 1988, s. 31) Dolayısıyla bu yaklaşım, bireysel ilerlemenin toplumsal ilerlemeye katkı sunduğu bir ‘araç doktrini’ olarak kabul edilir (Nielsen, 1959, s. 508). Ancak bu çabalara rağmen, etik egoizm geleneksel ahlaki akıl yürütmelerle çatışmaya devam eder.

Etik egoizm, sunduğu çeşitli varsayımlarla ahlaki alanda kendine yer bulmaya çalışsa da kuramsal kabullerinde hâlâ önemli boşluklar barındırmaktadır. Bir teorinin ahlaki nitelik kazanması, dayandığı temel ilkenin niteliğine bağlıdır. Etik egoizm; psikolojik egoizmin ‘zorunluluk’ dayatmasından ‘gereklilik’ ilkesine geçerek farklılaşması ve ahlaki bir ilkenin evrensel olması gerektiği yönündeki çabalarıyla önem arz etse de eleştirmenleri tam anlamıyla ikna edememiştir. Bu teorik tikanıklık, egoizmin evrimleşerek daha sistematik bir düzeye taşınmasını zorunlu kılmıştır. Söz konusu bu yeni mertebe, normatif egoizmin bir diğer biçimi olan rasyonel egoizmdir.

Rasyonel egoizm, ahlaki eylemin meşruiyetini doğrudan akıl zeminine oturarak egoizmin normatif sahadaki en sistematik görünüşlerinden birini sunar. Shaver’ın ifadesiyle, bir öznenin yapması gereken en makul eylemin kendi çıkarını gözetmek olduğu düşüncesi, bu teorinin temelini oluşturur (Shaver, 1999, s. 2). Bu çerçevede ahlak ve

rasyonellik iç içe geçmiş durumdadır; zira bir eylemin ahlaki sahada bir değer ifade edebilmesi için öncelikle rasyonel bir nitelik taşıması elzemdir. Rasyonel egoizmin temel önermesi, failin kendi en yüksek iyiliğini hedeflemesinin sadece akıllıca değil, aynı zamanda ahlaki açıdan "doğru" ve "erdemli" olduğudur. Baier'in vurguladığı üzere, kişinin kendi refahına katkıda bulunmayan bir seçeneğe yönelmesi, rasyonellikten bir sapma (Baier, 1993, s. 201) olarak değerlendirilir. Egoizmin bu kategorisinin derinleştiği nokta, rasyonellik kavramına yüklenen epistemolojik anlamdır. Brandt'ın analizine göre rasyonel egoizm, eylemi basit bir güdü olmaktan çıkarıp 'tamamen bilgilendirilmiş eylem' (*fully informed action*) düzeyine taşır (Brandt, 1972, s. 682). Rasyonellik, failin anlık duygularına kapılmadan önce eylemle ilgili tüm verilere sahip olmasını ve zihnindeki olası tasarımlar arasında nesnel bir mukayese yapmasını gerektirir. Burada rasyonel tercih mekanizması; maliyet, çaba ve başarı olasılığı üzerinden somutlaşır. Örneğin, eşit fayda sağlayan iki seçenektен daha az maliyetli olanı veya eşit maliyetli seçeneklerden başarı olasılığı daha yüksek olanı seçmek rasyonelliğin bir gereğidir (Brandt, 1972, s. 684). Bu yapı, rasyonel egoizmi sergüzeşt veya tutarsız tavırlardan arındırarak faili stratejik ve etik bir özneye dönüştürür.

Rasyonel egoizmin sunduğu bu hesaplanmış ve bilgiye dayalı yapı, Ayn Rand'ın Objektivist etiğinde salt bir tercih mekanizması olmaktan çıkarak varoluşsal bir zorunluluğa evrilir. Rand için rasyonellik, yalnızca mevcut seçenekler arasında bir fayda analizi yapmak değil, insanın hayatta kalmasını sağlayacak nesnel gerçekliği algılamanın tek yoludur. Brandt'ın vurguladığı 'bilgilendirilmiş eylem' süreci, Rand felsefesinde yerini yaşamı destekleyen değerlerin keşfine bırakır. Bu noktada rasyonel egoizm, failin refahını artıracak rastgele seçimler yapma aşamasından; bu refahın temelini oluşturan değerlerin keşfi ve bu değerlere ulaşmayı mümkün kılan erdemlerin inşası sürecine kesintisiz bir geçiş yapar. Rand'ın düşünce dünyasında rasyonel egoist, hayatını tesadüfi heveslerle değil, rasyonelliğin birer somut pratiği olan üretkenlik ve dürüstlük gibi erdemleri sistemli bir biçimde inşa ederek bir başarı hikayesine dönüştürür. Bu noktada Ayn Rand'ın rasyonel egoizminde yer alan değerlerin keşfi ve erdemlerin inşasına geçilebilir.

AYN RAND VE ERDEMLERİN İNŞASI

Felsefe tarihi boyunca 'insan nedir?' sorusu, etik ve epistemolojik teorilerin inşa edildiği temel sarsılmaz zemin olmuştur. Sokrates'in 'kendini bil' düsturuyla başlayan ve insanı bir bilinç varlığı olarak merkeze alan gelenek, Aristoteles ile birlikte insanın ayırt edici vasfı olan 'akıl' (*logos*) üzerinden rasyonel bir canlı tanımına evrilmiştir. Bu klasik perspektifte akıl, sadece statik bir yeti değil; mutluluğa (*eudaimonia*) ulaştıran, etkin hale getirilmesi gereken faal bir süreçtir. Ayn Rand'ın Objektivist felsefesi, bu tarihsel mirası

devralırken onu varoluşsal bir hayatta kalma mücadelesi ve bireysel kahramanlık temasıyla yeniden yorumlar. Rand için insanı anlamak, onun sadece biyolojik bir tür olarak tasnif edilmesi değil, gerçeklikle kurduğu iradi bağın niteliğinin keşfedilmesidir. Dolayısıyla, Rand'ın etik sisteminin ve rasyonel egoizminin kökenlerini kavrayabilmek için, her şeyden önce onun insandan ne anladığına bakılması gerekir.

Ayn Rand'ın insan anlayışı, ontolojik bir 'eksiklik'ten yola çıkarak, bu noksanlığın rasyonel bir iradeyle aşılması sürecini bir 'kahramanlık' hikayesi olarak kurgular. Doğadaki diğer canlılarla kıyaslandığında insan, biyolojik bir 'hazır bulunuşluk'tan yoksundur. Hayvanlar, yaşamlarını sürdürmek için pençeler, kanatlar veya post gibi gereken fiziksel donanıma doğal bir miras olarak sahipken; insan, bedensel açıdan doğa karşısında çıplak ve savunmasızdır (Mengüşoğlu, 2015, s. 421-423). Başka bir ifadeyle yaşam, insana bir filin gücünü, bir antilobun hızını ya da bir kuşun kanatlarını vermemiştir. İnsan, ne dondurucu soğuklara karşı bir kürkle korunmuş ne de fiziksel bir üstünlükle donatılmıştır; o, bedensel donanım açısından yeryüzünün en çıplak ve savunmasız varlığıdır. (Bernstein, 2008, s. 26). Ancak bu biyolojik dezavantaj, Rand felsefesinde bir son değil, insanın özgün kimliğinin başlangıç noktasıdır. Rand'a göre yaşam, *"...kendi kendini sürdüren ve kendi kendini üreten bir eylem sürecidir. Eğer bir canlı, bu eylemde başarısız olursa ölür; kimyasal elementleri kalır, ama yaşamı sona erer"* (Rand, 2007, s. 1012,1013). İnsan için bu sürecin devamlılığı, otomatik biyolojik işlevlerden ziyade, dış dünyayı dönüştürecek olan zihinsel bir çabaya bağlıdır.

Rand, insanı doğadaki tüm acizliğine rağmen hayatta kalmayı başardığı için potansiyel bir 'kahraman' olarak nitelendirir (Rand, 2007, s. 1170). Fakat bu kahramanlık, kendiliğinden ortaya çıkan statik bir durum değildir; insanın bunu keşfetmesi gerekir ki ancak bu akıl yetisinin etkin kılınmasıyla mümkündür. Çünkü ona göre insan ve yaşam arasındaki bu zorunlu ilişkinin köprüsü 'akıl'dır (Rand, 1993, s. 679). Max Scheler'in ifadesiyle, biyolojik olarak ölüme mahkûm gibi görünen bu varlığın yok olmaktan kurtulması (Scheler, 1998, s. 93,94), Rand'ın perspektifinde aklın hayatta kalma problemine bir üretim aracı olarak uygulanmasıyla açıklanır (Rand, 1967, s. 8). Dolayısıyla insan için akıl, sadece teorik bir yeti değil, yaşamın bizatihi kendisini mümkün kılan yegâne hayatta kalma aracıdır.

Rand'ın felsefesinde akıl ve yaşam arasındaki bağı kopmaz kılan unsur 'iradi bilinç' kavramıdır. Hayvan bilinci algısal ve otomatik bir düzeyde kalırken (Rand, 1964, s. 20), insan bilinci kavramsal aşamada özgür iradeyle donatılmıştır (Rand, 1966, s. 129). İnsan, aklını kullanmayı, yani rasyonel olmayı seçmek zorundadır; zira bu seçim Rand için *"var olmak ya da olmamak"* (Rand, 2007, s. 1012) arasındaki temel tercihtir. Bu konuyla ilişkili olarak Rand *"insan seçim yaparak insan olmalıdır; seçim yaparak hayatını bir değer olarak görmelidir; seçim yaparak hayatını sürdürmeyi öğrenmelidir; seçim yaparak bunun"*

gerektirdiği değerleri keşfetmelidir” (Rand, 2007, s. 1013) demektir. Başka bir ifadeyle hayvanın yaşamı içgüdüsel bir belirlenimle sürerken, insanın yaşamı iradi bir seçimin sonucudur. Bu bağlamda, aklın kullanımının askıya alınması sadece entelektüel bir hata değil, varoluşsal bir intihardır. Çünkü Rand’ın ifade ettiği üzere *“insanlar akıl ve özgürlükten vazgeçtiğinde, oluşan boşluk inanç ve başka güçler tarafından doldurulur”* (Rand, 1967, s. 362) ve bu da *“başarısızlığa, felakete ve sefalete davetiye çıkaracaktır”* (Bernstein, 2008, s. 60). Dolayısıyla insanın kendi aklını değil de başka güçleri seçmesi, Rand’ın düşüncesinde irrasyonelliği ifade eder. Rand’ın *‘The Fountainhead’* romanındaki karakterler bu duruma örnek verilebilir. Howard Roark karakteri, kendi zihnine sadık, yaratıcı ve bağımsız rasyonel insanı temsil ederken (Rand, 1993, s. 678); Peter Keating karakteri, başkalarının zihniyle beslenen ‘parazit’ ve irrasyonel (Rand, 1993, s. 679) insanı simgeler. Sonuç olarak, Rand’ın düşünce dünyasında insan, biyolojik eksikliğini akıl yoluyla ikame eden ve yaşamını sürdürmek için üretmek zorunda olan iradi bir varlıktır. Yaşamın sürdürülebilir kılınması için insanın her an aklını seçerek ‘ruhundaki kahramanı’ (Rand, 2007, s. 1060) uyandırması gerekmektedir. İnsan, rasyonelliği tercih ettiği ölçüde ‘insan’ olma onuruna erişir ve yaşam ağacına sıkı sıkıya tutunabilir.

Rand düşüncesinde yaşam, daha önce de ifade edildiği üzere durağan bir olgu değil, ‘kendi kendini sürdüren ve üreten bir eylem süreci’dir (Rand, 2007, s. 1012). Doğadaki diğer canlılar bu süreci otomatik ve içgüdüsel bir donanımla yürütürken; insan, fiziksel açıdan savunmasız ve hazır bulunuluktan yoksun bir varlıktır. Bu eksiklikten dolayı yaşam insana hayatta kalabilmek için yegâne araç olarak akli bir seçenek olarak sunar. Rand’ın kendi ifadesiyle *“akıl, insanın gerçekliği algılamasının tek aracı, tek bilgi kaynağı, tek eylem rehberi ve temel hayatta kalma aracıdır”* (Rand, 1962a, s. 35). İnsan, yaşamın kendisine vermediği pençeyi, hızı veya kürkü zihniyle üretmek zorundadır; dolayısıyla yaşamın devamlılığı, aklın iradi olarak seçilmesine ve kullanılmasına bağlı olan varoluşsal bir gereklilik haline gelir.

Yaşam ile akıl arasındaki bu hayati bağ, değer kavramı üzerinden ahlaki bir standart kazanır. Rand değeri, *“kişinin kazanmak ve korumak için hareket ettiği şey”* (Rand, 2007, s. 1013) olarak tanımlar. Bu tanım açısından bakıldığında insanın kazanmak ve korumak uğruna eylemde bulunduğu ilk öge yaşamın kendisi olduğundan; yaşamın bizatihi kendisi değer ve nihai amaç olarak karşımıza çıkar (Rand, 1964, s. 17,18). Nihai bir amaç ve değer olarak hayat, insan davranışlarının etik ve pratik düzlemdeki sınırlarını belirleyen, değişmez bir referans noktası işlevi görür. Rand bu durumu netleştirmek adına insanın *“yaşamına uygun olan her şey iyidir; onu yok eden her şey ise kötüdür”* (Rand, 2007, s. 1014) demektir. Dolayısıyla ortada korunacak bir ‘yaşam’ olmaması demek aynı zamanda değerın tüm anlamını yitirmesi anlamına gelir. Zira cansız bir varlık için kazanmak veya kaybetmek söz konusu değildir. Bu bağlamda yaşam, sadece bir süreç değil, aynı

zamanda tüm değerlerin nihai standardıdır. Bir şeyin değer olup olmadığı, onun yaşamın sürdürülmesine hizmet edip etmediğiyle ölçülür. Yaşam, değerın hem ön koşulu hem de hedefi olarak, insana neyin peşinden gitmesi gerektiğine dair objektif bir ölçü sunar (Rand, 1964, s. 17,18). Akıl ve değer arasındaki stratejik bağ ise insanın seçim yapabilen bir varlık olmasında somutlaşır. Hayvanlar otomatik bir bilince sahip oldukları için yaşamda kalmak için gerekli olan tüm her şeye yine otomatik olarak ulaşabilirken (Rand, 1964, s. 20); insan bilinci iradi olduğundan yaşam hamlesini yapabilmek adına gerekli olan tüm her şeyi kendi edinmelidir ya da üretmelidir. Buna kazanmak ve korumak için eylemde bulunduğu değer kodları da dahildir. İnsan, hayvanın aksine bunları keşfetmelidir. Çünkü ne yazık ki insan hiçbir şey hazır olarak sunulmamıştır (Rand, 1971b, s. 1060) Dolayısıyla Rand’a göre değerler, sübjektif hevesler değil, aklın gerçeklik üzerinde yaptığı hayati keşiflerdir (Rand, 1971a, s. 188). Bu keşif süreci, aklın bizzat kendisini yaşamdan sonraki en temel değer konumuna yükseltir. Çünkü akıl, insanın gerçekliği algılamasının tek aracı ve hayatta kalmasını sağlayan yegâne rehberidir (Rand, 1962a, s. 35). Rand’ın ifadesiyle *“her şey akıl tarafından keşfedilmelidir”* (Rand, 1967, s. 8). Eğer yaşam nihai değerse, o yaşamı mümkün kılan tek araç olan akıl da korunması ve geliştirilmesi gereken en yüksek değer (Rand, 1993, s. 679) olmak zorundadır.

İnsanı diğer tüm canlılardan ayıran temel fark, kendisine alternatifler arasında seçim yapma imkânı tanıyan iradi bilincidir. Bu bilinç yapısı, insanın hayvandaki otomatikliğin dışına çıkararak ona seçim yapabilme yetkinliği kazandırır. Bu bağlamda yaşamla yüz yüze kalan insanın öncelikli ve en temel tercihi, sahip olduğu akıl yetisini kullanıp kullanmama kararıdır (Peikoff, 1993, s. 220). Dolayısıyla bu tercih, aslında aklın bir değer olarak keşfedilip edilmemesi meselesidir. İnsanın akli bir değer olarak keşfetmesi ise hem akli bir değer olarak tanınması hem de onu kendisinin tek değer yargıcı olarak kabul etmesi anlamına gelir (Rand, 1964, s. 28). Ancak bu zihinsel kabul, eyleme dökülmediği sürece eksiktir. İşte bu noktada bir değer olan aklın eylemsel karşılığı olan rasyonellik erdemi devreye girer. Rand, bu erdemin özünü en net haliyle şöyle tanımlar: *“Rasyonellik; varlığın var olduğunu, hiçbir şeyin gerçeği değiştiremeyeceğini ve hiçbir şeyin onu algılama eyleminin -yani düşünmenin- önüne geçemeyeceği gerçeğinin kabul edilmesidir.”* (Rand, 2007, s. 1018). Sonuç olarak rasyonellik, insanın sadece zihinsel bir onay vermesi değil; *“ne pahasına olursa olsun hayatta kalmayı değil”* (Rand, 2007, s. 1014), entelektüel bir şekilde yaşamayı seçmesini ve hayatta kalmak için gereken her şeyi aklın yardımıyla üretmesini (Rand, 1967, s. 8) ifade eder. Bu yönüyle rasyonellik, soyut bir değer olan aklın, insanın tüm somut eylemlerindeki değişmez ölçüsüdür.

Rasyonellik, bireyin akli en yüksek değer ve yegâne yol gösterici olarak seçmesini sağlarken; bu zihinsel duruşun somut bir varoluş stratejisine dönüşmesi ancak bir amacın varlığıyla mümkündür. İnsanı hayvandan ayıran temel fark, hayvanın hedefine otomatik

bir içgüdüyle yönelmesine karşın, insanın iradi bilinci sayesinde seçilmiş bir amaca yönelmesidir. Rand'ın altını özellikle çizdiği üzere “*nihai bir amaç ya da son olmadan daha düşük amaçlar ya da araçlar da olamaz.*” (Rand, 1964, s. 17) Bu bağlamda, yaşamı sürdürme hedefi doğrultusunda belirlenen her bir amaç, aslında bir değer niteliği taşır. Rand'ın etik sisteminde bu ‘amaçlılık’ değerine karşılık gelen ve rasyonelliği pratikle bütünleştiren temel erdem ise ‘üretkenlik’tir. Rasyonellik bir ön koşul olarak aklın kullanımını zorunlu kılarken; üretkenlik, bu rasyonel çabayı sürekli ve bilinçli bir süreç haline getirerek bireyin varlığını kendi kontrolü altına almasını sağlar.

İnsanı diğer tüm canlılardan ayıran temel fark, amacına yönelimindeki iradi niteliklerdir. Daha önce de ifade edildiği üzere hayvan amacına otomatik ve içgüdüsel olarak yönelirken; insan, alternatifler içerisinde bu amacı iradesiyle gerçekleştirmeye çalışır. Rand'ın düşüncesinde amaçlılık, insanı sürüklenen bir varlık olmaktan çıkaran temel güçtür. Bir amaca sahip olmak, insanı tesadüflerin rüzgârından, rastgele eylemlerin karmaşasından ve rotasız bir sergüzeştçiliğin getireceği belirsizlikten kurtarır. Rand’a göre insanın her eylemi bir amaca dayanmalıdır. Rand'ın düşüncesinde yaşam ‘nihai amaç’ olarak kabul edildiğinden; amaçlılık da bu hedefe giden yolu netleştiren ve insan varoluşuna bir kalibrasyon ve düzen getiren bir değer (Rand, 1964, s. 27) olarak karşımıza çıkmaktadır. Her değer bir erdemle karşılık bulduğu bu yapıda, amaçlılığın eylemsel karşılığı üretkenlik (Rand, 1964, s. 27). Rasyonellik bir ön koşul olsa da üretkenlik, tüm diğer değerleri bütünleştiren ve hayatı tesadüflerin elinden alıp rasyonel bir planın içine yerleştiren erdemdir. Bu açıdan bakıldığında Rand’a göre üretkenlik içinde rastgelelik ve belirsizlik içermez (Rand, 1974b, s. 3). Kendi ifadesiyle bu erdem “...*bir işin hareketlerinin odaklanılmadan yerine getirilmesi anlamına gelmez. Bu, herhangi bir rasyonel çaba alanında, büyük ya da mütevazı, herhangi bir yetenek düzeyinde, bilinçli ... bir kariyer arayışı demektir.*” (Rand, 1964, s. 29). Bu bağlamda üretkenlik, durağanlığı reddeden ve insanın varlığını kendi kontrolü altına aldığı aktif bir süreçtir. Rand'ın kendi ifadesiyle üretkenlik, insanın “*bir fikri, fiziksel bir forma dönüştürmesi, dünyayı kendi değerlerinin imajında tekrar yaratması sürecidir*” (Rand, 2007, s. 1020) . Bu süreçte insan, dünyayı rastlantıların insafına bırakmak yerine onu kendi zihinsel tasarımıyla yeniden inşa eder. Rand bu süreci, “*bir fikri, fiziksel bir forma dönüştürmesi, dünyayı kendi değerlerinin imajında tekrar yaratması süreci*” (Rand, 2007, s. 1020) olarak tanımlar.

Rand’a göre insanlar, ancak ve ancak bu üretken çaba sayesinde “*kaybettikleri doğuştan haklar olan mükemmellik durumuna ulaşacaklardır*” (Rand, 2007, s. 738). ‘*The Fountainhead*’ romanının başkarakteri Howard Roark, bu amaçlılık ve üretkenlik idealinin zirvesini temsil eder. Roark; tesadüflerin sürüklemesine veya toplumun geçici yargılarına boyun eğmek yerine, kendi rasyonel amaçları doğrultusunda hareket eden yaratıcı bireyin somutlaşmış halidir. Ancak Roark’ı salt bir edebi fantezi figürü olarak değerlendirmek,

Rand'ın felsefi derinliğini eksik yorumlamak olacaktır. Zira Roark'ın karakter yapısı, kurgusal bir dünyadan öte, psikoloji biliminde karşılığı olan bir kişilik özelliği olarak karşımıza çıkar. Amerikalı psikolog Carl Rogers'ın yaratıcılık üzerine yaptığı belirlemeler, Roark karakterini edebi bir kurgu olmaktan çıkarıp nesnel bir gerçekliğe taşır. Rogers'a göre yaratıcı insan, *“dünyasına karşı duyarlı açıklığı ve çevresiyle yeni ilişkiler kurma yeteneğine olan güveniyle, yaratıcı ürünlerin ve yaratıcı yaşamın ortaya çıktığı bir kişi olacaktır. Kültürüne 'uyum sağlamak' için zorunlu olmadığı gibi... kesinlikle bir konformist de olmayacaktır. Bazı kültürel durumlarda bazı açılardan çok mutsuz olabilir, ancak kendisi olma yolunda ilerlemeye ve en derin ihtiyaçlarının azami tatminini sağlayacak şekilde davranmaya devam edecektir.”* (Rogers, 1961, s. 193) . Rogers'ın bu analizi, Roark'ın romandaki tavizsiz duruşunun aslında sağlıklı ve yaratıcı bir insanın psikolojik gerekliliği olduğunu kanıtlar niteliktedir. Roark, toplumun ona dayattığı kalıpları reddederken sadece inatçı bir mimar portresi çizmez; aksine Rogers'ın tanımladığı, kendi değerlerine sadık kalan ve varoluşunu üretkenliğiyle anlamlandıran 'gerçek' bir insan modelini yansıtır. Dolayısıyla bir 'kariyer adamı' (Rand, 1974b, s. 3) olarak Roark, Rand'ın felsefesiyle Rogers'ın hümanist psikolojisinin kesişim noktasında duran, rasyonelliği hayatın merkezine koyan evrensel bir yaratıcılık simgesidir.

Ayn Rand'ın rasyonel egoizminde keşfedilmesi gereken diğer bir değer ise özsaygıdır. Özsaygı, insanın varoluşsal bir gereklilik olarak kazandığı en yüksek değerdir. Rand'a göre özsaygı, bireyin *“zihninin düşünmeye yetkin olduğuna ve kişiliğinin mutluluğa layık olduğuna dair değişmez bir kesinliği”*ni ifade eder (Rand, 2007, s. 1018). Bu değer, rastlantısal bir duygu ya da doğuştan gelen bir lütf değildir; insan, kendi iradesi ve çabasıyla inşa eder (Smith, 2006, s. 227). İnsanın kendi muhakeme gücüne güvenmesi ve kendisini yaşama layık görmesi, ancak önceki aşamalarda vurgulanan üretkenlik süreciyle mümkün olur. Çünkü kişi, rasyonel bir çabayla maddeyi dönüştürdüğünde ve kendi refahını sağlama yetkinliğini kanıtladığında, kendine yönelik olumlu bir ahlaki değerlendirme yapma hakkını kazanır. İşte insanın kendine yönelik ahlaki değerlendirmesi özsaygı değeriyle ilişkilidir. Bu açıdan Peikoff'un ifadesiyle özsaygı, insanın *“... kendisine...ilişkin, olumlu bir ahlaki değerlendirmesidir... Ben haklıyım ve iyiyim -en iyisini başarabilirim ve başarabileceğim en iyisini hak ediyorum- yaşayabilirim ve yaşamaya değerim”* (Peikoff, 1993, s. 306) diyebilmesidir.

Bu değerın korunmasını ve sürekliliğini sağlayan temel erdem ise gururdur. Rand, gururu tanımlamak için 'ahlaki hırs' kavramını kullanır ve bu *“kişinin kendi ahlaki mükemmelliğine ulaşarak; kendini en yüksek değer olarak görme hakkını kazanması”* (Rand, 1964, s. 29) anlıma gelir. Bu tanım, gururu genellikle bir günah ya da zayıflık olarak gören geleneksel ve dini anlayışlarla büyük bir tezat oluşturur. Tevrat'ta gururun yıkım getireceği (Tevrat, Süleyman'ın Özdeyişleri, 16:18), Kur'an-ı Kerim'de ise insanı günaha

sürükleyeceği (Kuran-ı Kerim, Bakara:206) belirtilse de Rand, Aristotelesçi bir çizgiye yakın durarak gururu ‘erdemlerin tacı’ (Aristotle, 2009, s. 69 (1124a)) ve tüm erdemlerin toplamı olarak görür. Rand, bu durumumu özellikle Atlas’ta “...gururun tüm erdemlerin toplamı olduğunu öğrendiğinizde, bir insan gibi yaşamayı da öğreneceksiniz.” (Rand, 2007, s. 1059) diyerek daha net bir şekilde ifade eder. Bu bakış açısına göre gurur, insanın kendi ruhunu bizzat yaratması ve bu yaratımın sorumluluğunu üstlenmesidir.

Ayn Rand’ın objektivist etiğinde özsaygı ve gururla taçlanan rasyonel süreç, bireyi toplumsal ve zihinsel pratiklerde tamamlayan diğer temel erdemlerle devam eder. Bu silsilenin ilk basamağı olan bağımsızlık, insanın kendi zihninin sorumluluğunu üstlenmesi ve gerçeklikle olan bağına hiçbir aracıya ihtiyaç duymadan kurmasıdır. Rand’a göre bağımsızlık, insanın “kendi yargılarını oluşturma ve kendi aklının çalışmasıyla yaşama sorumluluğunu kabul etmesi anlamına gelir” (Rand, 1964, s. 28) Bu erdem, kişinin yaşamını sürdürebilmesi için gereken kararları bizzat kendi muhakemesiyle almasını gerektirir. Bağımsız bir birey için en yüksek otorite kendi aklıdır; çünkü Rand’ın vurguladığı üzere, başkalarının zihni üzerinden yaşamak bir ‘ikinci-elci’ (*second-hand*) olmaktır ve bu durum insanı kendi varoluşsal kaynağından koparır. Çünkü Rand’a göre insan “sadece iki yoldan biriyle hayatta kalabilir; kendi zihninin bağımsız çalışmasıyla ya da başkalarının zihniyle beslenen bir parazit olarak” (Rand, 1993, s. 679) . Burada parazit, ikinci elden yaşayanlardır. Ona göre bu tür insanların “benlikleri yoktur. Başkalarının içinde yaşarlar” (Rand, 1993, s. 605). Bunlar yaşamda var olabilmek için ‘miş gibi’ yaparlar ve dolayısıyla bağımsız değillerdir. Roark’ın arkadaşı Keating, buna örnektir. Kendi sevdiği ve değer verdiği şeylere sadık olmak yerine, Keating, bunlara ihanet etmeyi seçmiştir. Örneğin o, kendi istediği için değil annesinin isteği üzerine mimar olmuştur.

Varoluşsal açıdan bağımsızlığını kazanan insanın, kendi muhakemesiyle ulaştığı gerçekleri başkalarının lehine veya geçici arzular uğruna çarpıtmaması gerekir; bu noktada rasyonel özerklik, yerini sarsılmaz bir gerçeklik sadakati olan dürüstlük erdemine bırakır. Rand’a göre dürüstlük, sadece başkalarına yalan söylememek değil; “gerçek olmayanın gerçek olmadığı ve hiçbir değere sahip olamayacağı; hileyle elde edildiğinde, ne sevginin ne şöhretin ne de paranın bir değeri olmadığı...kabul edilmesidir” (Rand, 2007, s. 1019). Yani gerçekliği bozmayı reddetmektir. Bu açıdan bakıldığında dürüstlük, insanın kendi zihniyle gerçeklik arasında kurduğu bağı koruma sözüdür; zira bir insan gerçekleri görmezden gelerek ya da onları çarpıtarak varlığını sürdüremez. Rand bu erdemi, kişinin bilinçli bir şekilde gerçeğe sadakat göstermesi olarak tanımlar ve sahtekarlığın insanın en temel hayatta kalma aracı olan akli devre dışı bıraktığını savunur.

Bu ahlaki yapının toplumsal düzlemdeki karşılığı ise adalet erdemidir. Rand genel olarak “herkese tam olarak hak ettiği şeyin verilmesi” (Fernald, 1914, s. 263) şeklinde

tanımlanan adalet anlayışına katılır. Bunu göstermek için de Rand, ‘*Introduction to Objectivist Epistemology*’ adlı eserinde “*şimdi, bir insanın karakterini ve/veya eylemlerini yalnızca eldeki tüm olgusal kanıtlara dayanarak yargılama ve bunu nesnel bir ahlaki ölçüt aracılığıyla değerlendirme eylemini tanımlamak için bir kavrama ihtiyacım var mı? Evet. Bu kavram, ‘adalet’tir.*” (Rand, 1979, s. 68) ifadelerini kaleme alır. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere adalet erdemini Rand düşüncesinde nesnel ve olgusal değerlendirmeden yani rasyonellik erdeminde ayırmak mümkün değildir. Adalet aynı zamanda dürüstlük erdeminden de ayrılmaz. Bu bağlamda adalet, rasyonel olmayı gerekli kıldığı gibi dürüstlüğü de öncüller. Bu Rand’ın diğer bir adalet tanımında net bir şekilde görülür. Ona göre adalet “*doğanın karakterini taklit edemeyeceğiniz gibi, insanların karakterini de taklit edemeyeceğiniz gerçeğinin kabulüdür*” (Rand, 2007, s. 1019). Dolayısıyla Rand için adalet, insanların kim olduğunu oldukları gibi görmeyi ve bu nesnel gerçeği hiçbir sübjektif duygu veya toplumsal baskı uğruna kurban etmemeyi gerektiren en yüksek ahlaki dürüstlük biçimidir.

Tüm bu erdemlerin uygulanması, Rand’ın ifadesiyle “yaşamın başarılı hali” olan mutluluğa giden yolu açar (Rand, 2007, s. 1014). Çünkü ona göre “*ne yaşam ne de mutluluk, mantıksız heveslerin peşinde koşarak elde edilebilir*” (Rand, 1964, s. 31). Bu açıdan Rand’ın perspektifinde “*mutluluk, kişinin değerlerine ulaşmasından kaynaklanan bir bilinç durumudur*” (Rand, 1964, s. 31) . Ancak iradi bir bilince sahip insanın rasyonelliği seçmesi, her ne kadar doğası gereği başarıyı hedeflese de, dışsal veya içsel engeller nedeniyle bu süreç her zaman somut bir zaferle sonuçlanmayabilir; ancak Rand’ın düşüncesinde başarısızlık hali, mutluluğa ulaşmanın önünde aşılması bir engel teşkil etmez. Rand’a göre “*değer, kişinin kazanmak ve korumak için hareket ettiği şey, erdem ise kişinin onu kazandığı ve koruduğu eylem*” (Rand, 2007, s. 1012) olduğundan, rasyonel bir insan varoluşsal hedeflerine ulaşmasa bile, bu hedeflerin ön koşulu olan ‘felsefi değerlere’ ve ‘başarma yeteneğine’ çoktan ulaşmıştır (Peikoff, 1993, s. 340). Dolayısıyla rasyonel egoist, başarısızlığın getirdiği kederle kuşatılmış olsa dahi, kendi ilkelerine gösterdiği sarsılmaz sadakat ve ahlaki hırsı sayesinde bu acıyı en alt seviyeye indirebilir (Rand, 1993, s. 493); zira aklını en amaçlı şekilde kullanmış olmanın verdiği özsaygı, hayal kırıklığına karşı bir ‘ağrı kesici’ etkisi yaratarak kişiyi yıkılmaktan korur (Rand, 2007, s. 1059). Sonuç olarak, rasyonel insan elinden gelenin en iyisini yapmış olmanın ve gerçeklikle kurduğu doğru ilişkinin bilinciyle, başarısızlığın ortasında bile kendi değerlerine sadık kalmışlığın getirdiği derin bir bahtiyarlık ve eşsiz bir mutluluk yaşar. Kısacası erdemleri inşa etmeyi başarabilen kişi, her türlü olumsuzluk ve engellere rağmen şunu rahatlıkla söyleyebilir: “*Her şeye rağmen mutluyum. Çünkü elimden geleni yaptım*”.

SONUÇ

Bu çalışma boyunca ele alınan kavramsal çerçeve, egoizmin bir etik teori olarak kabul edilmemesinin altında yatan sebepleri ortaya koymaya çalışmıştır. Özellikle egoizmin faili olan egoistin gündelik dildeki anlamının sadece bir hakarete ya da toplumsal bir yergi ifadesine karşılık gelmesinin, egoizmin yanlış anlaşılmasının temel sebeplerinden biri olduğu görülmektedir. Burada egoist kavramının egotist ve narsist kavramlarıyla çok karıştırıldığı ve birbirinin yerine kullanıldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak belirtmek gerekir ki; egoist, kendi iyiliğini merkeze alan rasyonel bir etik karakter olarak anlaşılmalıdır; egotist ve narsist bu yapının uzağında kalan sapmalar olarak nitelendirilmektedir. Egotist, rasyonel bir çıkar gözetmekten ziyade sürekli bir onay ve ilgi arayışı içinde olan, sosyal iletişimi zedeleyen bir karakter sergilerken; narsist, bu durumun klinik bir vaka düzeyine ulaştığı, başkalarını sadece kendi ihtişamını yansıtan araçlar olarak gören bir kişilik bozukluğu olarak ele alınmaktadır. Bu üç fail arasındaki ayırım, egoizmin neden ahlaki bir zemin üzerinde tartışılabileceğini, diğerlerinin ise neden birer karakter kusuru olarak kaldığını ortaya koymaktadır.

Felsefi düzlemde egoizmin görünüşleri ise bizi insan eyleminin kaynağına dair farklı çıkarımlara yönlendirmektedir. Psikolojik egoizm, insanın doğası gereği kendi çıkarını gözetmek 'zorunda' olduğunu savunan betimleyici bir bakış açısı sunarken; etik egoizm bu durumu bir zorunluluktan çıkarıp, kişinin kendi refahını gözetmesinin ahlaki bir 'ödev' olduğunu ileri sürerek normatif alana geçiş yapma iddiasındadır. Ancak egoizmin en sağlam biçimi olduğu düşünülen rasyonel egoizm, ahlaki akıl zeminine oturma çabasıdır. Rasyonel egoizm, bireyin kendi uzun vadeli çıkarlarını gözetmesini sadece bir arzu değil, aklın bir gereği ve 'bilgilendirilmiş bir eylem' süreci olarak tanımlama eğilimindedir. Bu rasyonel egoizmi egoizmin diğer türlerinden farklı olarak, faili anlık dürtülerin kölesi olmaktan kurtarıp stratejik ve tutarlı bir etik özneye dönüştürmektedir.

Egoizmin türleri arasındaki bu geçişler, kavramın üzerindeki sis perdesini aralayarak bireyin kendi yaşamı üzerindeki sorumluluğunu yeniden tanımlama yolu aramaktadır. Sıradan egoizm türleri genellikle failin 'ne yaptığı' ile ilgilenirken, rasyonel temelli yaklaşımların failin bu eylemleri hangi 'akli gerekçelerle' yapması gerektiğine odaklandığı görülmektedir. Bu bağlamda egoizm, başkalarına zarar verme amacı taşıyan bir saldırganlık değil, bireyin kendi varoluşsal potansiyelini gerçekleştirme için kurduğu etik bir teori olarak değerlendirilmektedir. Böylece egoizm, modern düşüncenin iddia ettiğinin aksine, kaosu değil; bireysel bütünlüğü ve akılcı bir yaşam planını önceleyen disiplinli bir ahlak sistemi olarak okunmak daha yararlı olabilir. Bu durumun en önemli örneğini Ayn Rand'ın fikirlerinde görmek mümkündür.

Ayn Rand'ın Objektivist etiği, bu rasyonel egoizm anlayışını bir 'yaşam felsefesi' düzeyine taşıyarak; değeri ve erdemi insanın hayatta kalma mücadelesinin merkezine yerleştirmeyi amaçlar. Rand için yaşam, tüm değerlerin nihai standardı olarak kabul edilirken, bu yaşamı mümkün kılan yegâne aracın akıl olduğu savunulmaktadır. Değer, insanın kazanmak ve korumak için hareket ettiği şey; erdem ise bu değeri elde etmesini sağlayan rasyonel eylem olarak sunulmaktadır. Bu sistemde akıl, amaçlılık ve özsaygı; rasyonellik, üretkenlik ve gurur erdemleriyle birleşerek bireyin varoluşsal mimarisini oluşturma gayretindedir. Rand'ın düşüncesinde egoizm, karanlık bir hırs değil, insanın kendi yaşamını rasyonel bir şekilde inşa etmesini sağlayan ahlaki bir onur olarak gösterilmeye çalışılmaktadır.

Ayn Rand'ın düşüncesinde erdemler, birbirinden kopuk kurallar dizisi değil, birbirini tamamlayan ve gerçekliğe sadakati temsil eden bir bütünlük olarak tasvir edilmektedir. Bağımsızlık, dürüstlük ve adalet erdemleri, rasyonel bireyin hem kendisiyle hem de toplumla kurduğu bağın nesnel ölçütleri olarak konumlandırılmaktadır. Rand'a göre rasyonel egoist, başkalarının zihniyle beslenen bir parazit olmayı reddederek, kendi muhakemesinin sorumluluğunu üstlenen bağımsız bir irade olarak resmedilmektedir. Adalet ise, insanların karakterini olduğu gibi görme ve hak edileni verme iradesi olarak tanımlanmaktadır. Bu erdemlerin pratik hayattaki toplamının, bireyi sadece başarılı kılmakla kalmayıp, onu ahlaki açıdan yetkin ve tutarlı bir kimliğe kavuşturacağı ileri sürülmektedir.

Nihayetinde Rand'ın rasyonel egoizmi, mutluluğu 'değerlerin gerçekleştirilmesinden doğan bir bilinç durumu' olarak tanımlayarak ahlakın nihai amacını belirlemeye çalışmaktadır. Bu sistemde mutluluk, rastgele hazların peşinde koşmak değil, aklın rehberliğinde inşa edilen erdemli bir yaşamın doğal sonucu olarak görülmektedir. Rasyonel egoist ya da Ayn Rand'ın ifadesiyle 'Kahraman', dışsal başarıları ne olursa olsun, elinden gelenin en iyisini yapmış olmanın ve kendi değerlerine sadık kalmanın verdiği o içsel huzura erişme olasılığını taşımaktadır. Bu bağlamda egoizm; karanlık bir bencillik değil, bireyin kendi varlığına duyduğu derin saygının ve hayatını akılcı değerlerle kurma isteğinin en net göstergesi olarak ele alınmaktadır. Sonuç olarak bu ahlaki yaklaşım, her bireyi kendi hayatının efendisi olmaya ve içindeki potansiyeli uyandırarak kendi belirlediği yolda güvenle ilerlemeye çağırılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aristotle. (2009). *The Nicomachean Ethics*. (D. Ross, Çev.) USA: Oxford University Press.
- Audi, R. (1999). *The Cambridge Dictionary Of Philosophy*. New York: Cambridge University Press.
- Baier, K. (1993). Egoism. P. Singer içinde, *A Companion to Ethics* (s. 197-204). Oxford: BlackWell.
- Bernstein, A. (2008). *Objektivism in One Lesson - An Introduction to The Philosophy of Ayn Rand*. USA: Hamilton Books.
- Billington, R. (2011). *Felsefeyi Yaşamak-Ahlak Düşüncesine Giriş*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bolay, S. H. (2013). *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Brandt, R. (1972, Nov.). Rationality, Egoism, and Morality. *The Journal of Philosophy*, 69(20), s. 681-697.
- Cambridge University. (2003). *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Campbell, R. (1972, Dec.). A Short Refutation of Ethical Egoism. *Canadian Journal of Philosophy*, 2(2), s. 249-254.
- Campbell, R. (2001). Egoism. C. B. Lawrence C. Becker içinde, *Encyclopedia of Ethics* (s. 446-450). London: Routledge.
- Cevizci, A. (2002a). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Cevizci, A. (2002b). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Feldman, F. (1978). *Introductory to Ethics*. USA: Prentice-Hall International.
- Fernald, J. C. (1914). *Funk & Wagnalls Standart Handbook of Synonyms, Antonyms and Prepositions*. USA: Funk & Wagnalls Company.
- Gökalp, N., & Günör, R. B. (2022). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Nobel.
- Grewirth, A. (1960, April). Meta-Ethics and Normative Ethics. *Mind*, 69(274), s. 187-205.
- Günör, R. B. (2019). *Ahlak Felsefesinde Özgecilik*. Ankara: Atlas Kitap.
- Hobbes, T. (1811b). *De Corpore Politico (The English Works of Thomas Hobbes of Malmesbury Vol. IV)* (Cilt 4). (B. Sir William Molesworth, Dü.) London: John Bohn Press.
- Hobbes, T. (2004). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kalin, J. (1975, Nov.). Two Kinds of Moral Reasoning: Ethical Egoism as a Moral Theory. *Canadian Journal of Philosophy*, 5(3), s. 323-356.
- Kılıç, R. (2006a). Felsefe ve Ahlak İlişkisi. *Din ve Ahlak Felsefesi* (s. 171-200). içinde ankara: Ankuzem.
- Kuran-ı Kerim, Bakara:206. (tarih yok). *Kuran*. içinde Türk Diyanet Vakfı.

- Medlin, B. (1957). Ultimate Principles and Ethical Egoism. *Australasian Journal of Philosophy*, 35(2), s. 111-118.
- Mengüşoğlu, T. (2015). *İnsan Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Nielsen, K. (1959). Egoism in Ethics. *Philosophy and Phenomenological Research*, 19(4), s. 502-510.
- Nişanyan, S. (2009). *Sözlerin Soyağacı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Österberg, J. (1988). *Self and The Others*. The Netherlands: Kluwer Academic Publisher.
- Peikoff, L. (1993). *Objectivism: The Philosophy Ayn Rand*. USA: Meridian Book.
- Platon. (2006). *Kriton*. (C. T. Filiz Öktem, Çev.) Ankara: Kabalcı Yayınları.
- Quinn, W. (1974, Aug.). Egoism as an Ethical System. *The Journal of Philosophy*, 71(14), s. 456-472.
- Rand, A. (1962a, Ağust). Introducing Objektivism. *The Objectivist Newsletter*, 1(8), s. 35.
- Rand, A. (1964). *The Virtue of Selfishness* (50th Aniversary Edition Mass Market Paperback b.). USA: Signet.
- Rand, A. (1966, September). Introduction To Objectivist Epistemology III. *Objektivist*, s. 129-136.
- Rand, A. (1967). *Capitalism: The Unknown Ideal* (Mass Market Paper b.). USA: Signet.
- Rand, A. (1971a). *The New Left: The Anti-Industrial Revolution*. USA: New American Library.
- Rand, A. (1971b, July). The Age of Envy. *The Objectivist*, s. 1057-1069.
- Rand, A. (1974b, September 23). The Ayn Rand Letters Vol.3 No:26.
- Rand, A. (1979). *Introduction to Objectivist Epistemology*. USA: New American Library.
- Rand, A. (1993). *Fountainhead*. USA: Signet Books.
- Rand, A. (2007). *Atlas Shrugged*. London: Penguin Book.
- Regis, J. E. (1979, Jan.). Ethical Egoism and Moral Responsibility. *American Philosophical Quarterly*, 16(1), s. 45-52.
- Rogers, C. (1961). *On Becoming a Person*. USA: Houghton Mifflin Company.
- Scheler, M. (1998). *İnsanın Kosmostaki Yeri*. (H. Tepe, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınları.
- Shaver, R. (1999). *Rational Egoism -A Selective and Critical History*. Cambridge-UK: Cambridge University Press.
- Smith, T. (2006). *Ayn Rand's Normative Ethics-The Virtuous Egoist*. USA: Cambridge University Press.
- Ülken, H. Z. (2001). *Ahlak*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2004). *Aşk Ahlakı*. İstanbul: Dünya Yayınları.
- Vaknin, S. (2007). *Malignant Self Love*. Prague & Skopje: Narcissus Publications.

